

Vargáné Subicz Beáta

Szociológiai és szociálpolitikai jelenségek és folyamatok

NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:

A szociális segítség alapfeladatai

A követelménymodul száma: 1356-06A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-009-50

SZOCIOLÓGIAI ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI JELENSÉGEK ÉS FOLYAMATOK

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

A társadalomról való gondolkodás egyidős az emberiséggel. Már a kezdetleges körülmények között élő embereket is foglalkoztatták olyan kérdések, melyek a többiekkel való együttélésből adódtak. A társadalmi élet kérdéseivel kapcsolatban korán megjelentek eltérő álláspontok is (pl. Platón és Arisztotelész eltérő nézetei).

A társadalomra vonatkozó gondolatok megtalálhatók az utópistáknál (pl. Mórus, Campanella), a 18. századi politikai filozófusoknál (Hobbes, Locke, Rousseau), a társadalmi fejlődési modelleket vizsgálóknál, és a nagy nemzetközi társadalmi összehasonlítást végzőknél (Montesquieu).

A szociológia, mint önálló tudomány születése a 19. századra tehető. E század első felében a gazdaságilag fejlettebb államokban világossá vált, hogy a gyors iparosodás, az urbanizáció, a hagyományos társadalom intézményeinek, gondolkodásmódjának, értékeinek és normáinak rohamos változása nemcsak pozitív eredményekkel jár, hanem súlyos társadalmi problémákkal is (munkások alacsony életszínvonala, nyomor, bűnözés, prostitúció, alkoholizmus). Az első szociológusok ebben a társadalmi környezetben jelentek meg.

A magyar szociális gondoskodás története a nemzetközi fejlődéssel összhangban több periódusra bontható. A legfontosabb korszakhatárok 1867, a polgári fejlődés beindulása, 1945, a szocialista átalakulás kezdete és 1989, a rendszerváltás. Az első szakasz a szegénypolitika időszaka, amelyen belül az állam csak a periódus végén jelent meg. A 19. század utolsó harmadától a polgári fejlődés felgyorsulása nyomán megjelent az állami szociálpolitika, fokozódott az állam szerepvállalása, új gondozási formák jelentek meg, s bővült a gondoskodásba bevontak köre, de a nyugati fejlődéshez képest végig jelentős maradt a szegénypolitikai orientáció. A szocializmus jelentős változásokhoz vezetett, de a szociális ellátórendszer mindvégig szerves összefüggést mutatott a múlttal. Az 1989-es rendszerváltás után megkezdődött a szociálpolitika átalakulása, a kialakuló piacgazdaság követelményeihez igazítása.

Az 1989-es rendszerváltás napirendre tűzte a szociálpolitika átfogó reformját is. A piaci rendszerre történő áttéréssel megszűnt a foglalkoztatási biztonság, s magas szinten állandósuló munkanélküliség alakult ki. Az alakuló vállalatok gyorsan megszabadultak a legtöbb korábbi szociális feladatuktól. Az árliberalizálás felszámolta az ártámogatás rendszerét, fokozva az inflációs nyomást és csökkentve a reáljövedelmeket. A piacosítás és a privatizálás megteremtette a gazdaságtól elkülönülő, relatíve önálló szociális intézményrendszer iránti igényt, amely képes az új problémák kezelésére. A legnagyobb problémát a finanszírozás jelentette. A csökkenő források miatt a szociális kiadások részarányának növekedése ellenére romlott a szociális ellátások általános színvonala. Fokozta a nehézségeket, hogy az átalakuló szociálpolitika egy időben kényszerült gyors megoldásokat igénylő „tűzoltómunkára” és az új intézményrendszer kialakítására.

A régi ideológiai terhektől megszabadulva, az új helyzetben, új lehetőségek is adódtak szociálpolitika számára. Ezek közé tartozik a rendszer pluralizálásának esélye, a demokratizálás és decentralizálás, valamint a korábban elhanyagolt szociális szükségletek figyelembevétele.

Ezekből a szükségletekből érdemes kiindulni; e szükségletek egy része a szociológia, egy másik része a szociálpolitika tárgyköre. Ezért a szociológia és a szociálpolitika szemszögéből együtt vizsgáljuk a jelenségeket, s ezek magyarázatait. E magyarázatokhoz fogjuk kapcsolni a jelenségekben résztvevő, szereplő ember(ek) társadalmi meghatározottságából és az ehhez kapcsolódó szükségletekből eredő összefüggéseket.

Szakmai információtartalom

SZOCIOLÓGIA, TÁRSADALOMPOLITIKA ÉS SZOCIÁLPOLITIKA

1. Szociológia

A szociológiai vizsgálat célja, hogy a társadalom vagy valamely társadalmi csoport megismerhető legyen, s e megismerés alapján alapvető jellemzői leírhatók, feltárhatók legyenek. A szociológiai vizsgálatok legtöbbször nemcsak a jelenségek, helyzetek, tapasztalatok leírásra törekuszenek, hanem valamely probléma megértésére és a jelenségek okainak felderítésére kísérletet tesznek.

A szociológia szakmai szempontból több módon is felosztható. Mi most azt az elvet kövessük, hogy a szociológián belül van a makroszociológia és van a mikroszociológia.

A makroszociológia

- olyan nagyobb társadalmi rendszerek vizsgálatát jelenti, mint egy vállalat vagy akár egy politikai-gazdasági rendszer; tárgya, tehát vizsgálatának középpontjában a társadalom, illetve annak nagyobb egységei mint egészek állnak,
- feladata (vagyis hogy mit vizsgál) a hosszú távú változások, nagyobb csoportok, szervezetek vagy társadalmi rendszerek vizsgálata. Vizsgálja a társadalmi tényeket és azt a módot, ahogyan a társadalom az emberek, mint egyének magatartását befolyásolja,
- a társadalom felől közelíti meg az embert, a személyt, az individuumot; tehát a társadalom és az egyén közötti viszony úgy fogja fel, úgy értelmezi, hogy a társadalom (a struktúra) formálja az egyéneket.

A mikroszociológia

- a közvetlen, személyes emberi kapcsolatok, reakciók során megnyilvánuló mindennapi viselkedést tanulmányozza. Így tárgya, tehát vizsgálódásának középpontjában a társadalomban élő emberek állnak,
- az emberi viselkedést tanulmányozza a személyes emberi kapcsolatok, reakciók összefüggéseiben, a társadalomban cselekvők által konstruált valóságot vizsgálja, és azt a módot, ahogy az emberek értelmezik és megalkotják maguk körül a lokális társadalmat,
- az egyén, vagyis az individuum felől közelíti meg a társadalmat, tehát azt a felfogást hangsúlyozza, hogy az emberek, mint egyéniségek alkotják meg a társadalmat.

Összefoglalva: A szociológia a társadalmi élet törvényszerűségeit kutatja; vizsgálja a társadalmak működését, s hogy a különböző társadalmak miben hasonlítanak és miben különböznek egymástól.

2. Társadalompolitika

A társadalompolitika olyan kérdésekkel foglalkozik, hogy mennyire és hogyan befolyásolhatók a társadalmi folyamatok, a társadalmi viszonyok, a társadalmi intézmények, s a társadalmi újratermelés egészének és egyes alrendszerének működése. Közvetlen befolyásolási eszközei nincsenek. A társadalompolitika magába foglalja az egyes szakpolitikákat; az egészségügyet, az oktatást, a kultúrpolitikát, a népesedéspolitikát, az adópolitikát. Az egyes rendszerek együttműködését kell elősegítenie.

A társadalompolitika nem humánpolitika, és nem jóléti politika, ugyanis előfordulhatnak olyan intézkedések is, amelyek a társadalom egyes csoportjait hátrányos helyzetbe hozzák. A társadalompolitika nem azonos a társadalombiztosítással, mivel azokkal az egyénnel is foglalkoznia kell, akikre a társadalombiztosítás nem terjed ki.

A szociálpolitika a társadalompolitika gyakorlati megvalósításának terepe, de nem csupán a gyakorlat.

3. Szociálpolitika

A szociálpolitika a társadalom működésével foglalkozik, annak működését kívánja befolyásolni a szociális élet területén. Meghatározza a célokat, s ezekhez hozzárendeli az eszközöket. Történelmileg kialakult intézményrendszer, mely kielégíti a piaci kapcsolatok révén nem megfelelően biztosítható szükségleteket. Túlnyomórészt az állami elosztás, illetve újraelosztás eszközeivel működik, relatíve önálló intézményrendszerek együtteseként.

A szociálpolitikának is sokféle felosztása létezik. Megközelítései felől nézve a szociálpolitika lehet pragmatista, funkcionalista, strukturális.

A megközelítési szinteket tekintve lehet beszélni mikro-, mezo- és makroszintről.

Pragmatikus megközelítés

A szociálpolitika cselekvési mező, amelyben történelmileg kialakult intézmények, tevékenységi rendszerek működnek. A legegyszerűbb megközelítés ezeknek az intézményeknek a felsorolása. Ezek szerint a szociálpolitikához tartozik

az egészségügyi ellátás, az oktatásügy, a társadalombiztosítás és a közsegély, az állami lakásépítés és lakásfenntartás, a személyes szociális szolgáltatások (ilyen pl. a szociális munka, a házi vagy intézményi gondozás, a családvédelem, a gyermekvédelem.)

Ezeknek az intézményeknek közös vonása, hogy

- mindegyikben jelentős az állam szerepe, amely rendeletekkel, törvényekkel szabályozza az intézmények működését,
- a szociálpolitika a központosított elvonás és újraelosztás, redisztribúció területén működik.

Funkcionalista közelítés

A szociálpolitika funkcióközpontú felfogása arra próbál választ adni, hogy milyen társadalmi funkciók betöltésére jönnek létre a szociálpolitikai rendszerek. Minden társadalomban vannak szociális problémák. A feladatokat hosszú időn keresztül a lokálisan szerveződő biztonsági hálók ellátták. Amikor a lokálisan szerveződő közösségek különböző okok miatt elégtelenné vagy működésképtelenné váltak, belépett az állam, mint problémakezelő.

Az ellátatlan funkciók a társadalom újratermelődését, integráltságát veszélyeztetik. A korábbi lokális struktúrák felbomlásával keletkező űrt a fokozatosan növekvő állami szociálpolitika tölti be azáltal, hogy a piac révén kielégíthetetlen elemi szükségletek fedezését részben vagy egészben átvállalja.

Strukturális közelítés

Ki vagy kik határozzák meg, illetve hogyan határozódik meg, hogy melyek azok a szükségletek, amelyekre a szociálpolitikai rendszerek válaszolnak? Erre a kérdésre csak akkor lehet válaszolni, ha a szociálpolitikát strukturálisan meghatározott folyamatként, az állam és az állampolgárok közötti változó viszonyként értelmezzük.

A történelmi fejlődés motorját a nyugati országokban a társadalmi feszültségek jelentették. A minimális követelmény az elemi biztonság és a létfenntartás biztosítása volt. Minőségi változást jelent, hogy a követelések túllépnek a fogyasztó ember szükségletein, és a termelő ember szükségleteinek elismerése kerül napirendre. A hagyományos, tőkés keretek között kialakult szociálpolitika ebben a folyamatban alakul át szocialista jellegű célokat követő, az alapvető társadalmi viszonyokat is érintő társadalompolitikává.

Itt egy kört tettünk: megmutattuk a társadalompolitika és a szociálpolitika kapcsolódását.

Megközelítési szintek

- mikroszint: személyközi kapcsolatok (szociális munka; egyénnel, családokkal végzett szociális munka),
- mezoszint: mikro- és makroszintek közötti szervezeteket, intézményeket és az ezeken belüli kapcsolatrendszereket jelenti,
- makroszint: össztársadalmi szint.

Feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Beszélje meg tanulótársával, majd írja le, hogy milyen összefüggést lát a szociológia és a szociálpolitika között!

4. Összefüggések

A szociológia, a társadalompolitika és a szociálpolitika egymással összefüggő rendszerek.

A társadalom tagjai, csoportjai egyenlőtlen pozíciókat foglalnak el a társadalom rendszerében; a egyes emberek és társadalmi csoportok között alapjaiban tartós viszonyok alakulnak ki. A társadalom tagjainak egész életét befolyásolja a társadalmi struktúrában (a társadalom szerkezetében) elfoglalt helyzetük. A társadalom az egyén gondolkodását és viselkedését befolyásolni képes. Azt is mondhatjuk, hogy a szociológia a társadalom nyelvezete.

A társadalmi struktúrát több tényező is meghatározza. Ilyen meghatározó tényező pl. az emberek vagyonállapota, munkamegosztásban elfoglalt helye, az egyes javakhoz való hozzájutásának módja. Az egyes tényezők között érdekellentétek állnak fenn (ezek lehetnek objektíven adott, vagy tudatosult érdekellentétek. Pl. ellentét állhat fenn a munkamegosztásban elfoglalt helyzet és a vagyonállapot között; ki mennyire tartja önmaga munkáját fontosnak értékesnek, s ezt mennyire tartja fontosnak a társadalom, a politika, a gazdaság.) A társadalmi struktúrát meghatározó tényezők alapján alakulnak ki a társadalom rétegei, csoportjai; e rétegek és csoportok van, hogy egymáshoz viszonyítva hierarchikusan helyezkednek el, s van, hogy e hierarchia nem áll fenn.

A társadalmi szerkezet (struktúra) vizsgálata összekapcsolódik az egyenlőtlenség vizsgálatával. Az ember fennmaradásához, fejlődéséhez, életéhez elengedhetetlenül szükséges a társadalom. A társadalmat alkotó emberek közötti viszony többé-kevésbé állandó, ennek alapján az egyes emberek különböző társadalmi pozíciókat foglalnak el, s ezeket át is örökítik családtagjaikra, utódaikra.

A státusz a társadalomban, közösségben elfoglalt pozíció. Pl. anya, apa, gyerek, testvér, vagy orvos, mérnök, autószerelő, szociális munkás stb. A státusz alatt azokat a pozíciókat értjük, amelyek egy csoport működése során kialakulnak (pl. vezető, beosztott, társtulajdonos).

Az ember társadalmi szerepeket tanul meg viselkedési mintákból, jogokból, kötelezettségekből. A szerep a státuszhoz kapcsolódó elvárások összessége. A szerep a státuszhoz kapcsolódik, nem a személyhez. Az embernek a szerepet csak addig kell elfogadnia, ameddig a státuszt betölti (ha elfoglal egy státuszt, a vele járó szerepeket is el kell fogadnia). A szerepek kulturális minták.

A szerepek legalább két résztvevő viszonyát feltételezik; közöttük alakul ki a szerephelyzet. A szerepelvárások megadják, hogyan kell viselkedni egy szerephelyzetben. Az emberek szerepeik révén vesznek részt a társadalmi életben. Háromféle szereptípust tudunk megkülönböztetni Vannak

- alapvető szerepek; pl. az ember neme,
- tanult, megszerzett szerepek; pl. a családi és a munkahelyi szerepek,
- spontán szerepek; pl. utcán járókelő, járművön utas.

Lined writing area with a large diagonal watermark reading 'MUNKANYAG'.

A szociálpolitika célja a társadalom integrálódásának biztosítása. A társadalom résztvevőinek esély és esélyegyenlőség biztosítása, illetve a társadalomban meglévő egyenlőtlenségek csökkentése.

S a szociálpolitika szeretné befolyásolni a gazdaság, a piac működését azzal, hogy elvonja a piactól azt, amit nem onnan kéne beszerezni. Ugyanakkor egyes ellátásokat a szociálpolitika a piac hatáskörébe utal. Így van ez az egészségügyben, vagy az oktatásban; az egészségügyi ellátásban a sürgősségi ellátás nem piaci keretek között zajlik, de a plasztikai műtétek egy részét, pl. a szépségteljesítési beavatkozásokat már a piac, a kereslet–kínálat hatáskörébe helyezi. Az oktatásban hasonló a helyzet: van az alapellátás, a tankötelezettséghez kötött alapiskolázás, s van a piac által kínált kiegészítő oktatás és képzés; pl. nyelviskolák, úszásoktatás stb.

A szociálpolitika fő célja a hátrányos helyzet megszüntetése, az esélyegyenlőség biztosítása a társadalom tagjai és csoportjai számára.

A szociálpolitika résztvevői összességében maga társadalom; a maga teljességében és rétegeiben, csoportjaiban, egyéneiben.

A hátrányos helyzet lehet

- biológiai eredetű hátrány
- társadalmi eredetű hátrány
- egyéni okok miatt kialakult hátrány
- egyenként vagy halmozottan jelentkező hátrány.

A szociálpolitika szereplői tulajdonképpen két csoportra oszthatók:

- vannak a szociálpolitika alakítói, akik "csinálják" a szociálpolitikát, s
- vannak a szociálpolitika alanyai, akikre a szociálpolitika irányul.

A szociálpolitikában megjeleníthető alapelvek tulajdonképpen az egyes szociális beavatkozásokhoz vezető elvet, a beavatkozások módjának szükségességét felismerő szakember vezérfonalát jelentik.

Abszolút és relatív biztonság elve

- abszolút szociális biztonság: olyan fogyasztási szint biztosítása, amely a társadalom minden tagja számára garantálható. Ez nem csak a jövedelmi viszonyokra vonatkozik; vonatkozhat pl. a lakáshelyzetre, az egészségügyi ellátásra, a munkára.
- relatív szociális biztonság: azt az igényt fejezi ki, hogy valamilyen társadalmi kockázat bekövetkezésekor vagy munkaképesség elvesztésekor, az emberek, családok életszínvonala ne romoljon egy elfogadható mértéken túl, s ne kelljen az addig elért életvitelszintet hirtelen feladni. Ennek biztosítására megoldás a keresettel, fizetéssel arányos ellátásokat nyújtó kötelező társadalombiztosítás.

Megelőzés és utólagos korrekció

- megelőzés: elejét venni, megakadályozni a kedvezőtlen helyzet kialakulását. Mert a kedvezőtlen helyzet hamar negatív következményekkel járhat.
- korrekció: ha valamilyen kedvezőtlen helyzet már kialakult, s ennek káros következményeit kell enyhíteni, a károkat kell kiküszöbölni, s megpróbálni helyreállítani az eredeti állapotot.

Integráció és szegregáció

- Az integráció: beilleszkedést, beillesztést, a szegregáció elkülönülést, elkülönítést jelent.

A szegregáció lehet spontán vagy tudatos.

- A spontán szegregáció látszólag természetes folyamat. Amikor egy csoport, mert megteheti, elhagyja adott környezetét, pl. elköltözik a nagyvárosból, s a környezet, a jó levegő, a jobb infrastruktúra miatt más településre költözik, vagy ott kezd el új település-részt kialakítani.
- A tudatos szegregálás akkor következik be, amikor emberek csoportja(i) zavaró jelenségeket akarnak eltüntetni, vagy nem akarnak a környezetükbe beengedni. Ilyen lehet pl. amikor egy nevelőotthon lakóotthonához szükséges családi ház megvételét a környezetében, a településrészben lakók nem engedik meg, ezt megakadályozzák.

Támogatás odaítélése

normativitás: a szociális támogatáshoz jutás eljárása; a támogatás feltételei és mértékei jogilag (központilag) szabályozottak. A szociális juttatás jár, ha a jogszabályban előírt feltételeknek a személy megfelel.

diszkrecionalitás (saját belátás szerint): a szociális támogatás odaítélése az adott, lokális és érintett közösség, illetve annak képviselőjének a hatáskörében van; saját belátásától függ, hogy ad vagy nem ad támogatást.

Univerzalitás és szelektivitás

univerzalitás: valamely termék, szolgáltatás, pénzjuttatás mindenki számára, feltétel nélkül jár. Univerzálisnak tekinthető pl. az alanyi jogon járó egészségügyi alapellátás vagy a családi pótlék.

szelektivitás: az ellátások elosztásakor valamilyen szelekció érvényesül; a szelekció elsődleges célja az erőforrások koncentrációja azokhoz a személyekhez, családokhoz, akik/amelyek a segítségre leginkább rászorulnak, azaz a pl. a legszegényebbek. A szelektív megoldásoknál nemcsak a rászorultságot, hanem az érdemességet is vizsgálják. Ilyen értelemben vannak érdemes és érdemtelem szegények. A szelektálás tudatos megkülönböztetés, s ha ez hangsúlyos, akkor diszkriminációról lehet szó.

Lined writing area with a large diagonal watermark reading 'MUNKANYAG'.

Összefoglalás

A szociológia szakmai szempontból több módon is felosztható. Mi azt az elvet választottuk, hogy a szociológián belül van a makroszociológia és van a mikroszociológia.

A szociálpolitika felosztását a megközelítés felől nézve lehet pragmatista, funkcionalista, strukturális.

A szociálpolitika megközelítési szintjei a mikroszint, a mezoszint és a makroszint.

A szociológia, a társadalompolitika és a szociálpolitika egymással összefüggő rendszerek.

A szociálpolitika célja a társadalom integrálódásának biztosítása. A szociálpolitika céljának teljesüléséhez megjeleníthető alapelvek állnak rendelkezésre.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A szociológia és a szociálpolitika egymással összefüggő társadalomtudomány. Az összefüggéseket és az összefüggéseket értelmező jelenségeket vizsgálja és mutatja be ez a tananyag.

E tananyag elsajátításához aktivitás szükséges Öntől, ez az aktivitás a következő tevékenységekben jelentkezik:

- olvasott szakmai szöveget kell megértenie,
- olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása;
- az olvasott szakmai szöveget a benne lévő feladatokhoz vezető útként értelmezve, problémaelemzésre, és problémafeltárássra van szükség,
- rendszerben kell gondolkodnia.

Önállóan kell információt gyűjtenie, értelmeznie; az önállóság persze relatív, mert a feladatok többségét tanuló társaként választott párban oldja majd meg.

Akkor tud eredményesen tanulni, ha sorban halad a tananyagban, s a tananyag szerves részének tekinti a feladatokat. Tehát úgy tanulja e tananyagot, hogy sorban halad; a szükséges feladatokat megoldja, majd levonja a tananyaghoz tartozó következtetéseket! Ezt követően olvassa el többször az elméleti részét a tananyagnak!

A tanulás középpontjában a tananyag értő olvasása és a tananyagban szereplő feladatok megoldása szerepel. A tananyag értő olvasásakor mind a köznapi, mind a szaknyelvi szövegrészek alapos megértésére kell törekedni; úgy kell az olvasott szöveget értelmeznie a tanulónak, hogy a tartalmát mind a köznapi, mind a szakmai környezetben, szakmai beszélgetés keretében ne csupán reprodukálni tudja.

A tananyag tanulásának szerves része a tananyagba illesztett feladatok megoldása, a feladatok mind párban végzett szakmai megbeszéléseket és a megbeszélésekre támaszkodva a tanuló saját értelmezését, értékelését kívánják meg. Ezzel egyik oldalról fejlődik a tanuló olvasott szakmai szövegek beszélgetésbe való áttételének készsége, másik oldalról elérhető, hogy a valós élethelyzet modellezésével, a szakmai megbeszéléssel gyakorolja a tanuló a segítő helyzetek, illetve a szakmai partnerek páros interakcióinak lehetőségeit.

Az önellenőrző feladatok megoldása lehetőséget biztosít a tanulónak arra, hogy a tananyag tartalmát aktív módon átgondolja, a segítői munka folyamatait rendszerben lássa és láttassa.

MUNKKANYAG

MUNKAANYAG

MUNKANYAG

3. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

A szociálpolitika megközelítéseire írjon konkrét helyzeteket, s mutassa be e helyzetek sajátosságát a megközelítés felől!

MUNKANYAG

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

A magyar kapitalista fejlődés sajátosságai hatottak a kialakuló szociálpolitikai gyakorlatra is. A megkésett gazdasági és társadalmi fejlődés következtében a munkásság munkaviszonyai, létfeltételei az európai korai kapitalizmus viszonyait tükrözték; bizonyos védelmet jelentett azonban számukra a kapitalizálódással egy időben kialakuló munkásmozgalom és a nyugat-európai szociális törvényhozás példája. Egyfajta biztonsági szelepként működött, a főként a mezőgazdasági szegénységet mozgósító kivándorlás. A korszakban végig megfigyelhető az az állami törekvés, hogy egymástól elkülönülten kezeljék az egyes népcsoportok szociális problémáit. A három elkülönülő szál, az ipari munkásság védelme (a tulajdonképpeni szociálpolitika), a mezőgazdasági népességgel kapcsolatos intézkedések és az állami törekvésekben végig nagy szerepet játszó szegénypolitika.

A törvényes munkásvédelem körébe tartozott az 1872-es első és az 1884-es második Ipartörvény, amelyek pénzbüntetés kilátásba helyezésével kimondták, hogy a munkaadó köteles gyárában biztosítani az egészséges és biztonságos munkavégzéshez szükséges körülményeket. Fokozottabb állami beavatkozást jelentett a munkáltató munkavédelmi köteleességét közelebről körülíró és a gyárfelügyeletet gyakorló iparfelügyelet felállítását elrendelő 1893. évi XXVIII. tc. Két évvel korábban törvényben rögzítették az ipari munka vasárnapi szüneteltetését. Az ipari törvényhozás másik fontos területe volt a női és gyermekmunka szabályozása. Mivel az 1868-as közoktatási törvény kimondta a 12 éves korig tartó tankötelezettséget, a törvény megtiltotta az ennél fiatalabbak foglalkoztatását, és az éjszakai műszakot nem engedélyezve 8, illetve 10 órában rögzítette a 12-14 és 14-16 évesek napi munkaidejét. Az Ipartörvény 4 hetes szülési szabadságot írt elő a nők számára, az 1911. évi XIX. tc. pedig megtiltotta éjszakai foglalkoztatásukat. Az adott rendelkezésekkel és a később született munkásvédelmi törvényekkel kapcsolatban is az egyik legnagyobb probléma az volt, hogy gyakran nem tartották be őket.

Az 1945 utáni években az átalakulás a szociálpolitika relatív autonómiáját meghagyó programmal indult. Az 1945-ös földreform a parasztság régi követelését váltotta valóra, tulajdonhoz, és így megélhetési alaphoz juttatva a szegényparasztság jelentős részét. A földreform mellett a meginduló államosításokra akarták építeni a teljes foglalkoztatást biztosító gazdaságot, a piac korlátozásával és a fogyasztói szükségletek fokozott mértékben közalapokból történő kielégítésével. A központi alapokból automatikusan megvalósítandónak tekintették a hagyományos szociálpolitikai követelések (ingyenes egészségügyi ellátás és oktatás, a társadalombiztosítás kiterjesztése) teljesítését. Ezzel együtt, a II. világháború előtti szegénypolitikai gyakorlatot elutasítva, az univerzális ellátások gyors térhódítását tervezték. Az elmélet szerint a kapitalista országokhoz képest nagyobb súlyúnak kellett volna lennie a nem piaci jellegű egyéni és kollektív szükséglet-kielégítésnek. Ennek alapján alakították ki 1946-ban a viszonylag alacsony bérszínvonalat. A kereseteket nagymértékben nivelláló bérreform egyenlősítő célokat is szolgált. A bérek nem tartalmazták a kollektív szükségletek (oktatás, egészségügy, gyermekintézmények stb.) fedezetét, amelyet az állam vállalt magára. Állami feladatnak minősült sok egyéni szükséglet (lakás, közlekedés, alapvető élelmiszerek) kielégítésének költségvetési finanszírozása vagy támogatása is.

Az 1989-es rendszerváltás napirendre tűzte a szociálpolitika átfogó reformját is. A piaci rendszerre történő áttéréssel megszűnt a foglalkoztatási biztonság, s magas szinten állandósuló munkanélküliség alakult ki. A funkcióspecifikus szervezetekké alakuló vállalatok gyorsan megszabadultak a legtöbb korábbi szociális feladatuktól. Az árliberalizálás felszámolta az árszubszidiák rendszerét, fokozva az inflációs nyomást és csökkentve a reáljövedelmeket. A piacosítás és a privatizálás megteremtette a gazdaságtól funkcionálisan elkülönülő, relatíve önálló szociális intézményrendszer iránti igényt, amely képes az új problémák kezelésére. A legnagyobb problémát a finanszírozás jelentette. A csökkenő források miatt a szociális kiadások részarányának növekedése ellenére romlott a szociális ellátások általános színvonala. Fokozta a nehézségeket, hogy az átalakuló szociálpolitika egy időben kényszerült gyors megoldásokat igénylő „tűzoltómunkára” és az új intézményrendszer kialakítására.

A régi ideológiai terhektől megszabadulva, az új helyzetben, új lehetőségek is adódtak a szociálpolitika számára. Ezek közé tartozik a rendszer pluralizálásának esélye, a demokratizálás és decentralizálás, valamint a korábban elhanyagolt szociális szükségletek figyelembevétele.

2. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

A bevásárlóközpontot építő multinacionális vállalat feltehetően végzett piackutatást, s azt is felmérte, hogy a bevásárló központ működtetéséhez lesz kellő munkaerő. Így máris adódik a makroszociológiai aspektus; a társadalmi tények, ezek összefüggése, s hatása a településre és annak vonzáskörzetére, s a nagyobb csoportokra.

Érdeemes azt is megvizsgálni, hogy az egyes emberek – különösen a településen üzleteket üzemeltető vállalkozók és alkalmazottaik – hogyan viszonyulnak a helyzethez; hogyan és milyen mértékben fog megváltozni az életük, anyagi és egzisztenciális helyzetük.

Mikroszociológiai aspektusból pedig azt kell megvizsgálni, hogy a közvetlen személyes emberi kapcsolatokra milyen hatással lesz a bevásárlóközpont. Mert az nyilvánvaló, hogy itt nem csupán negatív hatások lehetnek. A bevásárlóközpont lehet találkozási hely, s lehet sok embernek munkahely; mindenképpen elsődleges csoportok kialakulását eredményezi.

3. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

A pragmatista megközelítésben a település segítő intézményeit érdemes számba venni. S azt megnézni, megmutatni, hogy az egyes intézményeknek mely szervezet a fenntartója, s az intézmények működésében mennyire van szerepe a fenntartó szervezetnek.

A funkcionalista megközelítés alapján azt kell megvizsgálni, hogy az egyes segítő intézmények milyen funkciót töltenek be a településen; ehhez érdemes az egyes intézmények alapító okiratát és szervezeti és működési szabályzatát megismerni. Itt azt is vizsgálni kell, hogy a településen vannak-e ellátatlan feladatok, feladatterületek.

A strukturális megközelítés alapján azt lehet megvizsgálni, hogy ki és hogyan határozza meg azokat a szükségleteket, melyek a szociálpolitika tárgykörébe tartoznak generálisan, lokálisan. Itt tehát érdemes azt végiggondolni, hogy lehet globálisan gondolkodni és lokálisan cselekedni.

IRODALOMJEGYZÉK

AJÁNLOTT IRODALOM

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest, 1997.

Ferge Zsuzsa: Szociálpolitika és társadalom. A szociális szakképzés könyvtára. T-TWINS Kiadói és Topográfiai Kft., Budapest, 1991.

Weber, M.: Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai. KJK. Budapest, 1987.

Zombori György: A szociálpolitika alapfogalmai. T-TWINS Kiadói és Topográfiai Kft., Budapest, 1994.

MUNKANYAG

A(z) 1356–06 modul 009–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 762 01 0000 00 00	Ifjúságsegítő
54 762 01 0010 54 01	Rehabilitációs nevelő, segítő
54 762 01 0010 54 02	Szociális asszisztens
54 762 01 0010 54 03	Szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
25 óra

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató